

sphere that led to sugar beet seed production decline in Ukraine were given. Economic characteristics of seed production is given. It is proved that only on account of seeds yield increase from 1.5 t/ha to 2.5 t/ha, due to increase by 10.7% of expanses per one hectare – expanses reduce per unit of products to 33.6% or from 9310.35 to 6184.14 UAH/t. It is shown that even during the seed yield of 1.5 t/ha the profitability level will be 30%.

The structure analysis of production costs on sugar beet harvested seed shows that by the increase of its yield, the cost share on fertilizers and labor costs increases, respectively decrease costs – on fuels and lubricating materials, seed, water, almost the same cost share on depreciation, maintenance, on pesticides, administrative and other expenses.

The ways of efficiency improving of sugar beet seeds growing and ensuring the seed production sustainable development under the conditions of increasing of economic competition were determined. It is noted that in Ukraine there are all necessary conditions and opportunities for Ukrainian seed recovering positions on the seed market, but their realization is not possible without government support.

Keywords: *sugar beet seeds ecology, seed production costs, pricing policies, efficiency, seed production, competition.*

УДК 631.164.23

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

**А.В. Балян, доктор економічних наук
Національна академія аграрних наук України**

Досліджено стан інвестування сільського господарства України та його регіональні особливості, встановлено значну різницю у рівнях капіталозабезпечення галузі та його істотний вплив на виробничі показники аграрного бізнесу. Обґрунтовано необхідність зближення рівнів забезпечення сільського господарства регіонів капітальними інвестиціями та їх економічного розвитку.

Ключові слова: *інвестиції, капіталозабезпечення, інвестиційна активність, капіталооснащеність, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість.*

Динамічний розвиток сільського господарства, його модернізація забезпечення конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках потребують активізації інвестиційної діяльності в галузі, створення сприятливого інвестиційного клімату для аграрного бізнесу в усіх регіонах України. Диференціація рівнів розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства в розрізі регіонів призводить до негативних економічних, соціальних та інших наслідків. Інвестиції є найбільш важливим фактором подолання регіональних диспропорцій. Сільському господарству та іншим галузям агропромислового виробництва належить вирішальна роль у забезпеченні зростаючого попиту на продовольчу продукцію, нарощуванні експортного потенціалу та зміцненні фінансового стану реального сектора економіки України.

Проблемам інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства України присвячені наукові праці М.Я. Дем'яненка, О.І. Гуторова, М.І. Кісіля, М.Ю. Кожем'якіної, М.М. Кропивко, П.Т. Саблука та інших дослідників. Однак

багато аспектів цієї проблеми потребують подальшого вивчення та вирішення, особливо на регіональному рівні.

Регіональні особливості інвестиційної діяльності в сільському господарстві формуються під впливом природно-кліматичних умов, рівня економічного розвитку регіонів, зональної спеціалізації аграрного виробництва та інших факторів. Аналіз обсягів, динаміки, структури вкладень у розвиток сільського господарства регіонів України за тривалий проміжок часу свідчить, що активність інвестиційних процесів, як правило, вища в областях зі сприятливими природно-кліматичними умовами, вищою родючістю ґрунтів, розвинутою виробничою та соціальною інфраструктурою, тісною співпрацею інвесторів з органами місцевого самоврядування.

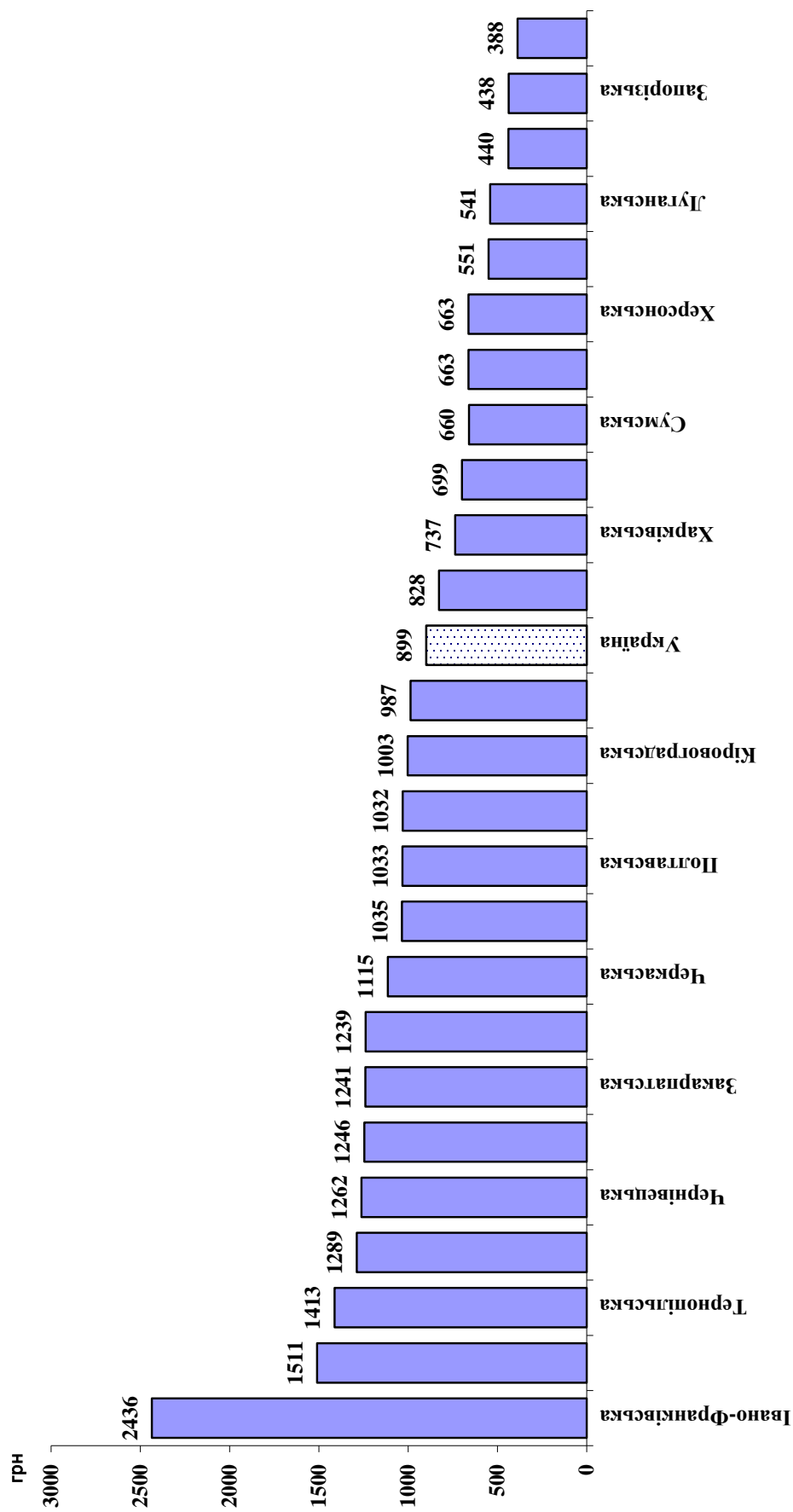
Завдяки зміцненню фінансового стану підприємств останніми роками інвестиційний клімат у сільському господарстві України та більшості регіонів істотно поліпшився. Обсяги капітальних інвестицій в аграрному секторі порівняно з попереднім роком у 2010 р. зросли на 12%, 2011 р. – на 31%, а в 2012 р. — на 11% і на кінець року склали 19,1 млрд грн, що становить 6,5% інвестицій в економіку України. Темпи приросту капітальних інвестицій у сільському господарстві України у 2010-2012 рр. перевищували цей показник по економіці загалом, а також по промисловості, торгівлі, транспорту, що свідчить про інвестиційну привабливість аграрного бізнесу.

Зростання обсягів вкладень у сільське господарство у 2012 р. спостерігалось по 16 областях України і найвищими темпами вони збільшилися в Івано-Франківській – на 37%, Полтавській – 26% і Тернопільській областях – на 36%. Водночас істотний спад інвестиційної діяльності у 2012 р. відбувся в Миколаївській, Одеській, Херсонській областях (на 25–30%).

Рівень інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств, що характеризується обсягами вкладень на одиницю площі, в розрізі регіонів України істотно вирізняється. Якщо в Івано-Франківській області у 2012 р. з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь було вкладено 2436 грн інвестицій, то в Одеській – 388, а Миколаївській – 440 грн, тобто у 5–6 разів менше. Більше однієї тисячі гривень інвестицій на одиницю площі мають 13 регіонів України, менше 600 грн – 5 областей (рис.).

Значна різниця в рівнях інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств України є наслідком передусім відмінностей у рівнях їх економічного розвитку. За підсумками 2012 р. обсяги валової продукції рослинництва і тваринництва у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь в розрізі по регіонах України вирізняються більше, ніж у 5 разів, а тваринництва – у 25–30 разів. У попередні роки також спостерігалася істотна різниця в рівнях розвитку аграрного сектору регіонів України, хоча значення цих показників були менш істотними.

Детальний аналіз чинників, що забезпечили зростання рівня інвестиційної активності в окремих регіонах України свідчить про істотний вплив фінансового стану підприємств і можливостей використання власних ресурсів на інвестиційні цілі. Зокрема, високий рівень інвестиційної оснащеності сільськогосподарських підприємств Івано-Франківської області досягнуто завдяки стабільному фінансовому стану та найвищим в Україні обсягам прибутків, отриманих сільськогосподарськими підприємствами з розрахунку на 1 га угідь.

Рис. Ранжування регіонів України за рівнем інвестиційного забезпечення сільського господарства у 2012 році (припадає капітальних інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь, грн)*

*Розраховано за даними звітності Держкомстату України „Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності у 2012 році”

У 2012 р. ці прибутки склали 3,7 тис грн/га і перевищили середній показник у 3,5 раза. Аналогічна залежність між прибутковістю підприємств і рівнем інвестиційної оснащеності підприємств аграрного сектора простежується також в інших регіонах, зокрема у Київській, Хмельницькій і Черкаській областях. Водночас, такі регіони України як Одеська, Запорізька та Херсонська області з низьким рівнем капіталозабезпечення, на одиницю площі отримали у 1,5–2 рази менше прибутків, ніж в середньому по Україні.

З метою визначення залежності між рівнем інвестиційного забезпечення сільського господарства підприємств, обсягами виробництва валової продукції і отриманого прибутку у процесі дослідження було здійснено групування регіонів за показником їх капіталооснащеності (табл.).

З наведених у табл. 1 даних видно, що з підвищенням рівня капіталооснащеності сільськогосподарських підприємств зростають обсяги виробництва продукції, збільшуються прибутки, зміцнюється їх фінансовий стан. Тому вирівнювання регіонів України за показником капіталозабезпечення є однією з умов поліпшення економічного стану аграрного сектора.

Групування регіонів України за обсягами капітальних інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь у 2012 році

Показник	Група областей за обсягами інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь			
	до 600 грн	601–1000 грн	більше 1000 грн	в середньому
Кількість областей	5	11	9	25
Припадає на 1 га сільськогосподарських угідь, грн:				
інвестицій, всього	461,4	835,1	1317,6	898,8
в т. ч. у тваринництві	56,7	223,5	435,0	227,9
валової продукції, всього	3317	4886	8544	5326
в т. ч. у тваринництві	830	1183	2742	1458
чистого прибутку, всього	750,5	966,0	1644,0	1068,3

Особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств регіонів України особливо помітні в процесі дослідження галузевої структури виробництва, що характеризується, зокрема, співвідношенням між валовою продукцією рослинництва і тваринництва.

Так, розвитку галузі тваринництва приділяється недостатньо уваги, оскільки в багатьох регіонах обсяги інвестицій у цій галузі не забезпечують нарощування виробництва продукції та підвищення його ефективності, а також приросту поголів'я худоби. У 2012 р. в тваринництві України з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь було освоєно 228 грн інвестицій, тоді як в окремих передових областях цей показник перевищує 1000 грн, а в таких аутсайдерах як Миколаївська область – 43 грн, а Луганська область – 73 гривень. Аналогічною у цих регіонах є також різниця у виробництві продукції тваринництва.

Частка тваринництва в структурі валової продукції за останні роки у більшості регіонів України зросла, проте між окремими областями зберігається істотна диференціація значень цього показника. Аналітичні оцінки свідчать про

чітку залежність між галузевою структурою інвестицій та спеціалізацію аграрного виробництва. Чим вищі обсяги вкладень у тваринництво і їх частка в сукупних інвестиціях, тим більші, значення показника обсягів виробництва продукції цієї галузі на одиницю угідь. Так, найвища питома вага інвестицій у тваринництві в 2012 р. мало місце в Івано-Франківській (80%), Київській (52%) і Хмельницькій (55%) областях. Саме в цих регіонах обсяги виробництва на одиницю площі та частка тваринництва у валовій продукції значно перевищують середній показник по Україні, що становить 25%. Водночас в окремих регіонах України на розвиток тваринництва спрямовується менше 15% сукупних інвестицій у сільське господарство, а в Миколаївській області – лише 10%, АР Крим – 13,8% і це істотно впливає на показники розвитку галузі. Такий незадовільний стан зумовлює регіональний дефіцит молока, м'яса та іншої продукції тваринництва, тому потребує вжиття комплексу заходів щодо забезпечення докорінних змін у галузі за рахунок мобілізації внутрішніх резервів та посилення державної підтримки.

Регіональні особливості інвестування сільського господарства досить чітко простежуються в процесі вивчення стану залучення прямих іноземних інвестицій. Впродовж тривалого періоду часу іноземний капітал, першочергово надходив у регіони, де створено сприятливі умови для розвитку аграрного бізнесу і де реалізуються великі аграрні інвестиційні проекти.

Слід зазначити, що через несприятливий інвестиційний клімат в окремі роки відбувається відтік іноземного капіталу з сільського господарства, зокрема, це мало місце в 2011 р., коли їх обсяги скоротилися на 38 млн дол. США. За даними Держстату України обсяги іноземних інвестицій у сільському господарстві в 2012 р. зросли на 108 млн дол. США і на кінець року склали 801 млн дол. США. Майже половина цього приросту припадає на сільськогосподарські структури, зареєстровані у м. Києві. Рівень концентрації іноземного капіталу в сільському господарстві України, характеризується їх розміром з розрахунку на 1 га угідь, у 2012 р. склав 39 дол. США. Найвищі значення цього показника було досягнуто в Івано-Франківській області завдяки інвестиціям з Данії, що склало 784 дол США/га, у Львівській – 198, а Київській області – 139 дол США на 1 гектар. Вищий рівень інвестиційної привабливості аграрного бізнесу у цих областей сприяє залученню істотних обсягів іноземного капіталу.

У сільське господарство таких регіонів як Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська та Херсонська області залучається значно менше не тільки іноземних інвестицій, а й капіталу вітчизняних інвесторів, що стримує ефективний розвиток аграрного сектора в цих регіонах.

Основними інвесторами в сільському господарстві України є недержавні сільськогосподарські підприємства, насамперед, господарські товариства і приватні підприємства, в яких зосереджено майже 90% площі сільськогосподарських угідь і які у 2012 р. отримали 94% сукупного прибутку від реалізації продукції рослинництва і тваринництва.

В структурі джерел фінансування інвестицій частка власних коштів вітчизняних товаровиробників у 2012 р. становила майже 70%, довгострокових кредитів 18%, коштів іноземних інвесторів 5%. Останніми роками істотно зменшилися обсяги та скоротилася частка коштів державного бюджету, що спрямовуються на інвестування сільського господарства і ця частка склала лише 0,4%.

Особливістю інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки загалом та регіонів України зокрема є спрямування переважної частки коштів на придбання технічних засобів і обладнання. Щорічно на ці цілі використовується більше 70% сукупних інвестицій і останніми роками темпи зростання коштів на технічне оснащення сільськогосподарських підприємств прискорилися, а їх частка в регіонах України в окремі роки коливається від 46 до 93%. В сільськогосподарських підприємствах Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської, Луганської, Харківської областей на придбання техніки щорічно використовується 85–90% сукупних інвестицій. Це сприяє підвищенню рівня технічної оснащеності виробництва, зростанню продуктивності праці, однак стримує розвиток інших сфер аграрного виробництва.

Висновок. Отже, узагальнення сучасних тенденцій, пропорцій, пріоритетів в інвестиційній діяльності в аграрній сфері регіонів України свідчить про значні відмінності у рівнях капіталозабезпечення та структурі вкладень і наявність суттєвих внутрішніх резервів активізації інвестиційної діяльності у сільськогосподарському виробництві, що істотно впливає на результати діяльності підприємств галузі. У зв'язку із зазначеним необхідність нарощування обсягів виробництва продукції потребує прискорення темпів залучення інвестицій у сільське господарство як за рахунок вітчизняних так й іноземних інвесторів, зближення рівнів оснащення сільськогосподарських підприємств регіонів інвестиційними ресурсами, прискорення модернізації виробництва та створення сприятливих умов для ефективного розвитку аграрного сектора економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В, Саблук П.Т та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка, М.В. Зубця, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.М. Федорова. — К.: ННЦ „ІАЕ”, 2011. — 1008 с.
2. Кісіль М.І. Теоретичні засади формування інвестиційної стратегії розвитку аграрної сфери // Інвестиційний розвиток сільського господарства Київської області / [Лупенко О.Ю., Кісіль М.І., Кожем'якіна М.Ю. та ін.]; за ред. М.І. Кісіля. — К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012. — С. 5 – 19.
3. Кісіль М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства /М.І. Кісіль, М.Ю. Кожем'якіна // Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [за ред. Лупенка Ю.О., Месель-Веселяка В.Я.]. — К.: ННЦ “ІАЕ”, 2012. — С. 76 – 80.
4. Дем'яненко М.Я. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія і практика): монографія / М.Я. Дем'яненко, О.Є. Гудзь, П.А. Стецюк. — К.: ННЦ „ІАЕ”, 2008. — 302 с.

Одержано 4.11.2013 р.

Анотація

Балян А.В.

Региональные особенности инвестиционной деятельности в сельском хозяйстве

Исследовано состояние инвестирования сельского хозяйства Украины и его региональные особенности, определены значительные различия в уровнях

капиталообеспечения отрасли и его существенное влияние на производственные показатели аграрного бизнеса. Основана необходимость сближения уровней обеспечения сельского хозяйства регионов капитальными инвестициями и их экономического развития.

Благодаря укреплению финансового состояния предприятий в последние годы инвестиционный климат в сельском хозяйстве Украины и большинства регионов существенно улучшился. Значительная разница в уровнях инвестиционного обеспечения сельскохозяйственных предприятий Украины является следствием прежде всего отличий в уровнях их экономического развития. Детальный анализ факторов, которые обеспечили рост уровня инвестиционной активности в отдельных регионах Украины, свидетельствует о существенном влиянии финансового состояния предприятий и возможностей использования собственных ресурсов на инвестиционные цели.

С целью определения зависимости между уровнем инвестиционного обеспечения сельского хозяйства предприятий, объемами производства валовой продукции и полученной прибыли в процессе исследования было осуществлено группирование регионов по показателю их капиталооснащенности.

Обобщение современных тенденций, пропорций, приоритетов в инвестиционной деятельности в аграрной сфере регионов Украины свидетельствует о значительных отличиях в уровнях капиталообеспечения и структуре вложений и наличие существенных внутренних резервов активизации инвестиционной деятельности в сельскохозяйственном производстве, которое существенно влияет на результаты деятельности предприятий отрасли.

Ключевые слова: инвестиции, капиталообеспечение, инвестиционная активность, капиталооснащенность, инвестиционная деятельность, инвестиционная привлекательность.

Annotation

Balyan A.V.

Regional features of investment activity in agriculture

The state of agriculture investment of Ukraine and its regional features are investigated; considerable distinctions in the levels of capital insuring industry and their substantial impact on production indexes of agricultural business are identified. The necessity of rapprochement of agriculture provision levels in regions is founded by capital investments and their economic development.

Owing to the strengthening of enterprises financial state in recent years, the investment climate in agriculture in most regions of Ukraine has been substantially improved. A significant difference in the levels of agricultural investment insuring of Ukrainian enterprises is first of all in the consequence of differences in levels of their economic development. Detailed analysis of factors that ensured the growth of the investment activity level in certain regions of Ukraine indicates a significant impact of enterprises financial state and possibilities of using their own resources for investment purposes.

To determine the correlation between the investment insuring level of agricultural enterprises, gross production volumes and profits in the process of research regions, grouping in terms of their capital insuring was carried out.

Generalization of modern trends, proportions and priorities in investing activities of Ukrainian regions agricultural sector reveals significant differences in the levels and structure of capital insuring investments and the existence of significant internal reserves increased investment in agricultural production, which substantially affects enterprises activity results of the industry.

Keywords: investment, capital insuring, investment activity, capital equipment, investment activity, investment attractiveness.